

УДК 343.611.6

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОВНОВАЖЕННЯ З ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Досліджується національне та зарубіжне законодавство, яке спрямоване на кримінально-правову охорону осіб, які здійснюють публічні повноваження з охорони правопорядку. Особливу увагу приділено уніфікації кримінального законодавства: ст.ст. 348, 379, 400 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: кримінальне законодавство, кримінальна відповідальність, вбивство, суд, правоохоронні органи, критерії, уніфікація.

На конституційному рівні закріплено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ст. 8) [1]. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Держава, утверджуючи і забезпечуючи права і свободи людини, відповідальна перед людиною за свою діяльність (ст. 3).

Враховуючи це, основним завданням держави є спрямування своєї діяльності на визначення пріоритетних соціальних цінностей: суверенітет, незалежність України, демократизм і верховенство права, в першу чергу верховенство прав людини шляхом встановлення ефективного юридичного механізму. Такий механізм встановлюється, насамперед, цивільним законодавством, яке визначає найбільш пріоритетні соціальні цінності, та кримінальним — щодо забезпечення охорони та захисту цих цінностей.

Досягнення встановлених європейською спільнотою стандартів потребує вдосконалення охорони та захисту осіб, які виконують спеціальні публічні повноваження в частині вирішення соціальних конфліктів шляхом убезпечення їх діяльності, життя, здоров'я тощо.

Це стосується не лише охорони працівників МВС, прокуратури, СБУ, які безпосередньо протидіють правопорушенням, а й кримінально-правових засобів охорони суддів, які вирішують соціальні конфлікти, а також захисників та представників осіб, які надають правову допомогу чи забезпечують реалізацію принципу законності, дотримання гарантій прав і свобод людини.

Щодо проблематики дослідження, то істотним є встановлення системи гарантій, тобто тих юридично визначених обставин й умов, що мають свою природу і виходять за межі свого правового статусу, хоча і наділені забезпечувальною функцією. Саме в контексті юридичних гарантій слід розглядати гарантований державою і законодавством порядок охорони та захисту життя і діяльності осіб, які виконують спеціальні публічні повноваження, як у процесі здійснення, так і у зв'язку із здійсненням ними законної діяльності. Необхідність встановлення системи гарантій

насамперед стосується потерпілих та жертв злочинів, передбачених ст.ст. 348, 379, 400 Кримінального кодексу України (далі — КК України) [2]¹.

Об'єднуючою засадою щодо визначення характеру діяльності суду, працівників правоохоронних органів, прокуратури, адвокатури є п. 14 ч. 2 ст. 92 Конституції України.

Згідно з чинним законодавством, яке визначає їх правовий статус, їх діяльність за своїм змістом та характером функцій, що вони виконують, по суті неоднорідна. Це підтверджується тим, що так звані “правоохоронні” органи належать до різних гілок влади, включають у себе недержавні інституції, наприклад, адвокатура.

Відмітимо, що в офіційних статистичних джерелах дані про випадки посягання на життя працівників правоохоронних органів, суддів, захисників чи представників особи або їх близьких родичів відсутні [5–7].

Стаття присвячена проблемі удосконалення кримінально-правової охорони цінностей (життя та діяльності) осіб, які виконують спеціальні публічні повноваження з охорони правопорядку (ст.ст. 348, 379 та 400 КК України).

Держава, її органи, посадові та службові особи відповідно до кримінального законодавства України (КК України, КПК України) здійснюють правове забезпечення охорони прав і свобод не лише людини і громадянина, але й юридичних осіб, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, насамперед від злочинних посягань (ст. 1, ч. 2 ст. 11 КК України, ст. 60 КПК України).

На сучасному етапі розвитку науки кримінального права, на наш погляд, особливого значення набуває проблема запровадження дієвих засобів охорони осіб та органів влади, які здійснюють спеціальні публічні повноваження з охорони правопорядку та здійснення судочинства. За останніми фактами посягання на життя суддів та працівників міліції вбачається наявність проблеми визначення змісту термінопоняття “цінності як об'єкт кримінально-правової охорони”, що дає підстави до ведення жвавих дискусій у юридичній літературі. Так, деякими науковцями наводяться слушні аргументи щодо удосконалення кримінально-правових норм з охорони життя та діяльності осіб, які виконують спеціальні публічні повноваження, та відшкодування державою шкоди, заподіяної кримінально-правовим посяганням, визначення їх юридичного статусу потерпілого, жертви, постраждалого [8].

Ми вже висловлювали думки про наявність у КК України великої кількості кримінально-правових норм, якими визначаються заходи з охорони таких цінностей, як “життя” та “діяльність” [9], що визнаються об'єктами кримінально-правової охорони. Українськими науковцями ця проблематика постійно досліджується [10–13], а пропозиції нормативного характеру закріплюють законодавчо [14–16].

Набувають подальшого поширення дослідження соціальних цінностей як об'єктів кримінально-правової охорони, об'єктів кримінально-правового посягання та об'єктів злочину, за якими правильне визначення поняття, змісту й ознак об'єкта має важливе теоретичне і практичне значення та дозволяє більш повно з'ясувати його сутність, а також визначити ті соціальні цінності, які охороняються кримінальним законом [18].

Ученими пропонуються матеріальне і формальне визначення об'єкта: за теорією “матеріального” визначення — суспільні відносини є об'єктом посягання; за теорією “формального” визначення — об'єктом є те, чому злочинне посягання завдає або

¹ 8 квітня 2005 р. Україна підписала Європейську конвенцію щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів (24.XI.1983 р.) [3]. У 2010 р. голова Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності В. Д. Швець подав до Верховної Ради України проект Закону України “Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди фізичним особам, які потерпіли від злочину” № 7303/11 [4]. Як наголосив В. Д. Швець, “прийняття цього Закону дасть можливість захистити законні інтереси тисячі громадян України, які потерпіли від злочинів, злочинних посягань на їх конституційні права, стане реальним кроком у напрямку утвердження соціальної та правової держави, якою наша держава визначена в Конституції України”. Законопроект було відхилено. На часі розв'язання проблеми охорони та захисту свідків, інших учасників кримінального провадження, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України.

може завдати шкоди, або те, на що спрямовано, на що посягає злочин, або те й інше разом. У зв'язку з цим, було запропоновано розрізняти об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт посягання та об'єкт злочину.

Ми позитивно ставимося до позиції науковців щодо визначення об'єкта злочину в тій частині, в якій йдеться про певну поведінку та суспільно-громадський стан суб'єктів відносин, оскільки, з одного боку, заподіяння шкоди хоча б одному елементу суспільних відносин і є шкодою останньому незалежно від шкоди іншим його елементам, а з іншого — суспільні відносини самі по собі безпосередньо постраждати не можуть в силу їхньої відомої умовності й абстрактності (нематеріальності).

Після прийняття КК України 2001 р. кримінально-правова наука України зазнає корінних змін. Об'єкт злочину визначається не як суспільні відносини, а як благо, якому злочином завдається реальна шкода чи створюється загроза заподіяння такої шкоди, тобто конкретні людські, суспільні або державні цінності. Це обґрунтовується тим, що “усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права та свободи людини є невідчужуваними та непорушними” (ст. 21 Конституції України). Тому основними структурними частинами цінностей, що охороняються законом, слід вважати суб'єктів відносин та ті блага, що їм належать, тобто те, що задовольняє потреби людей, відповідає їхнім інтересам, меті і намірам.

На нашу думку, об'єкт злочину необхідно розглядати з урахуванням не лише “публічного” у соціальній сфері, але і “приватного”, конвенційних норм, доктринальних положень і підходів сучасної науки права. Визначення об'єкта злочину слід здійснювати з урахуванням його складових елементів, виходячи виключно з ознак тих цінностей, які визначені в нормах Особливої частини КК України.

У науці кримінального права України щодо визначення об'єктів злочинів, передбачених ст.ст. 348, 379, 400 КК України, існують різні підходи щодо визначення їх юридичних ознак, зокрема, кількості основних безпосередніх об'єктів тощо.

Поняття та ознаки категорій “благо”, “цінність”, “права”, “інтереси” та їх співвідношення часто ототожнюються і під благами розуміються ті чи інші цінності, в інших випадках блага протиставляються цінностям як таким, що не мають реального буття, або ж пропонується цінність розглядати як оцінку блага з погляду умов життя суспільства і як прояв самого блага [19]. Не можна заперечувати, що завдяки саме цінностям реальне стає цінним, а цінності, будучи результатом наших суджень про реальні явища матеріального світу, є суб'єктивними, проте настільки, наскільки суб'єктивне будь-яке судження про зовнішній світ, оскільки вони об'єктивні, тому що є реальними явищами.

Ми погоджуємося з думкою В. П. Ємельянова про те, що загальний, родовий і видовий об'єкти, на відміну від безпосереднього об'єкта, в реальній дійсності не існують, вони є узагальнюючими поняттями, які входять структурно в такі ж абстрактні категорії, як загальне, родове і видове поняття складу (загальний, родовий, видовий склад) і належать не до категорії “злочин” як явища реальної дійсності, а до категорії “склад злочину” як наукової абстракції [20].

Кримінальна відповідальність за посягання на життя осіб, які виконують спеціальні повноваження (ст.ст. 348, 379, 400 КК України), можлива лише у зв'язку із здійсненням функцій публічного характеру. Реальність посягань, передбачених ст. ст. 348, 379, 400 КК України, полягає у посяганні на життя осіб, які виконують спеціальні публічні повноваження та виступають складовими об'єкта злочину, оскільки, підтримуючи наукову позицію Є. В. Фесенка та інших науковців, вважаємо, що складовими означених цінностей є потерпілі, їх права та інтереси, соціальні зв'язки та матеріалізовані або нематеріалізовані блага, що їм належать. П. П. Андрушко стверджує, що особа, “яка стає потерпілим від злочину, є найвищою соціальною цінністю, а отже, й об'єктом кримінально-правової охорони” [18].

Автори науково-практичних коментарів до ст.ст. 348, 379, 400 КК України визначають ці злочини двооб'єктними, виходячи із здійснення потерпілими функцій

публічного характеру.

Ми вважаємо, що диспозиції ст.ст. 348, 379, 400 КК України сформульовані за принципом так званої законодавчої сукупності цінностей, до яких ми відносимо безпосередні об'єкти цих злочинів за врахуванням об'єктивних та суб'єктивних їх ознак. Зовнішні ознаки злочину розглядаємо у сукупності із суб'єктивними ознаками як реальну психофізичну єдність, використовуючи при цьому категорію цінностей [21–22].

Саме цінностям злочином завдається шкода, під якою ми розуміємо характер, зміст і розмір наслідків злочинного діяння особи і викликаних цим змін у дійсності. За такої позиції цінності розглядаються як різноманітні об'єкти матеріального світу, які мають суттєве позитивне значення для окремих осіб, соціальних груп, суспільства, держави. Злочинне діяння, спрямоване проти найважливіших цінностей, створює загрозу заподіяння ним шкоди, а тому зазначені цінності і виступають як об'єкт злочину [11].

На підтвердження цього можна навести диспозиції ст.ст. 348, 379, 400 КК України, в яких законодавець життя потерпілих визначив найвищою соціальною цінністю, що є природним і невід'ємним правом кожної людини, яке підлягає першочерговому захисту поряд з їх публічною діяльністю. Життя та діяльність осіб, які здійснюють спеціальні публічні повноваження, є рівнозначними безпосередніми об'єктами цих злочинів.

Кримінально-правові посягання, що є предметом дослідження, характеризуються основною юридичною ознакою — особою, яка виступає як потерпілий (жертва) від цих злочинів. Така особа відповідно до Конституції та чинного законодавства наділена конкретними повноваженнями публічного характеру, має чітко визначені обов'язки і права, які утворюють її правовий статус, визначений чинним законодавством України.

М. В. Сенаторов, досліджуючи на дисертаційному рівні проблему потерпілого в кримінальному праві, **об'єктом дослідження** визначив “поняття та види **жертв** злочинів”, а **предметом дослідження** — **потерпілого від злочину** (виділено нами — *В. К.*). Автор поняття жертви визначив не з кримінально-правових позицій, а віктимології, під потерпілим розуміє “соціального суб'єкта, блага, праву чи інтересам якого, що знаходиться під охороною кримінального закону, злочином заподіюється шкода або створюється загроза такої” [23, с. 2].

Ми вважаємо, що види потерпілих концептуально визначено на законодавчому рівні: фізична чи юридична особа, суспільство, держава (ч. 2 ст. 11 КК України). Особливі різновиди потерпілих (жертв) визначені в нормах Особливої частини КК України, а тому розширювати їх види підстав немає. Потерпілий від злочину не може бути “ознакою складу окремих злочинів”, так як склад злочину є юридичною фікцією (науковою абстракцією), за допомогою якої здійснюється кримінально-правова кваліфікація. Більш того, Конституція та чинне законодавство України потерпілого від злочину визначає як об'єкта злочину та як суб'єкта кримінально-правових відносин.

Виходячи з того, що ми розглядаємо об'єкт злочину як цінності, тобто права, свободи, законні інтереси, які охороняються кримінальним законом, на які спрямоване злочинне діяння і яким воно може заподіяти або заподіює шкоду, вважаємо, що одним з об'єктів злочинів, передбачених ст.ст. 348, 379, 400 КК України, є життя осіб, які виконують спеціальні публічні повноваження, а також їх близьких родичів, що вимагає визначити поняття та зміст вбивства.

Відповідно до ч. 1 ст. 115 КК України під умисним вбивством розуміється “умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині”, де людина визнається потерпілою (жертвою), юридичні ознаки, що характеризують потерпілих від цих злочинів, вимагають при кримінально-правовій оцінці вчиненого врахувати їх як такі, що суттєво збільшують ступінь тяжкості цих злочинів, що підтверджується

встановленням більш суворих покарань, включаючи довічне ув'язнення в разі заподіяння смерті або її настання.

Зважаючи на ознаки, що характеризують складові об'єктів досліджуваних злочинів, потерпілими за ст.ст. 348, 379, 400 КК України можуть бути особи, які виконують спеціальні публічні повноваження, як під час, так і після їх виконання.

У науці кримінального права даються різні визначення поняття “вбивство”, які об'єднуються за такими спільними ознаками:

— **протиправність** (діяння передбачене певними статтями Особливої частини Кримінального кодексу), що дає можливість відмежовувати вбивство від інших видів позбавлення життя людини (під час операції, в стані необхідної оборони, при виконанні вироку суду, на війні);

— **винувате**, тобто таке, яке вчинене умисно, і це означає, що особа під час вчинення злочину усвідомлювала небезпечний характер своїх дій, передбачала настання шкідливих **наслідків** (смерті особи), бажала їх чи свідомо допускала їх настання, тобто могла їх передбачити.

Таким чином, безпосереднім об'єктом будь-якого виду вбивства слід вважати життя людини, що у кримінальному праві неприпустимо ототожнювати із абстрактними суспільними відносинами. Життя — це умова існування людини як біосоціальної істоти, а значить, і умова існування всіх її відносин. Позбавлення людини життя означає зникнення її як біологічної особи і разом з тим розірвання всіх соціальних зв'язків, у яких вона знаходилась.

У доктрині кримінального права актуальною проблемою є положення про кримінально-правову охорону певної категорії осіб. До їх числа відносили суддів, прокурорів та інших службових осіб, міліції, податкової міліції, Служби безпеки України, Управління державної охорони, прикордонних військ, Військової служби правопорядку у Збройних силах України, Державного департаменту України з питань виконання покарань, а також органи дізнання державної митної служби і державного пожежного нагляду [24, с. 9].

За ст. 348 КК України потерпілими можуть бути представники влади, представники правоохоронних органів, члени громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону та військовослужбовці.

Представники влади — це працівники державних органів і установ, які наділені *правом* у межах своєї компетенції висувати вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості. Це, наприклад, народні депутати і депутати місцевих рад, судді, прокурори, слідчі, державні виконавці тощо.

Ми підтримуємо наукову позицію Н. А. Дідківської щодо можливості застосування поняття “вбивство” лише щодо умисного позбавлення життя іншої людини, а для позначення необережного заподіяння смерті вважаємо, що слід використовувати такий термінологічний зворот, як “необережне заподіяння смерті”, а не “заподіяння смерті через необережність” або “спричинення смерті через необережність” [25, с. 9].

Таким чином, на підставі проведеного дослідження ми можемо зазначити таке. Злочин, передбачений ст.ст. 348, 379, 400 КК України, є двооб'єктним. Безпосередні об'єкти цього злочину — інтереси правосуддя та життя носіїв судової влади (осіб, які здійснюють правосуддя) — є обов'язковими, взаємообумовленими і рівнозначними.

В. І. Осадчий звернув увагу на проблему недосконалого кримінально-правового захисту діяльності працівників правоохоронних органів, які виконують **спеціальні завдання** (виділено нами — *В. К.*) [24, с. 5–11].

На суб'єктів виконавчої діяльності — працівників правоохоронних органів покладені обов'язки з виконання певних функцій, визначених законом. До таких функцій належать: соціальна, політична, правозастосовна, правоохоронна, координаційна, державного регулювання, контролю і нагляду.

Проблемою залишається визначення правового статусу негласних працівників оперативних підрозділів, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, та інших осіб, правовий статус (повноваження) яких визначено законами України “Про оперативно-розшукову діяльність” та “Про розвідувальні органи України”, а також ті, які діють відповідно до повноважень штатних і нештатних негласних співробітників спецпідрозділів ОВС та Служби безпеки України, а також члени організованих злочинних груп чи злочинних організацій, які погодилися співпрацювати із спеціальними підрозділами МВС чи СБУ (навіть з урахуванням положень КПК України).

Відмітимо, що органи прокуратури є особливим видом державних органів, який не належить до жодного виду органів державної влади, правовий статус якого визначено розділом VII Конституції “Прокуратура” (ст.ст. 121, 122), Законом “Про прокуратуру” від 5 листопада 1991 р. із змінами та доповненнями та іншими законами. Незважаючи на особливий правовий статус органів прокуратури, їхні працівники є особами, які виконують спеціальні публічні повноваження та підпадають під охорону ст. 348 КК України (за виключенням Генерального прокурора України — ст. 112 КК України).

Ми погоджуємось з думкою В. І. Осадчого про те, що “діяльність працівників правоохоронних органів як об’єкт кримінально-правового захисту суттєво відрізняється від авторитету органів державної влади”, оскільки саме така специфічна діяльність визначена Законом України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів”. Цим Законом діяльність осіб, визначених ст.ст. 348, 379, 400 КК України, характеризується об’єднуючими специфічними ознаками — виконуваними функціями (ч. 2 ст. 2), а саме:

- 1) з розгляду судових справ у всіх інстанціях;
- 2) проведення дізнання і досудового слідства у кримінальних справах та адміністративному провадженні;
- 3) оперативно-розшукові заходи;
- 4) охорона громадського порядку (правопорядку) і громадської безпеки;
- 5) контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, предметів чи речовин через кордон;
- 6) виконання вироків, рішень, ухвал чи постанов судів, слідства, прокурора тощо [24, с. 3].

Ми позитивно оцінюємо також підхід І. І. Давидович щодо визначення основних ознак об’єкта досліджуваних нею злочинів, зокрема злочину, передбаченого ст. 349 КК України. До кола осіб, які можуть бути потерпілими від цього злочину, автор відносить представників державної влади, а також представників громадських об’єднань у частині виконання ними публічних функцій, на яке спрямоване злочинне посягання [12, с. 7–8].

У той же час ми не погоджуємося з пропозицією автора щодо заміни поняття “близькі родичі” поняттям “близькі особи” як одного з різновиду потерпілих за ст. 349 КК України [25, с. 10]. Вважаємо, що віднесення до числа близьких осіб як одного з видів потерпілих від злочинів, жертв злочинів, передбачених ст.ст. 348, 379, 400 КК України, за наявності законодавчо використаного у диспозиціях вказаних статей термінопоняття “близькі родичі” є некоректним та не ґрунтується на положеннях Сімейного кодексу України (далі — СК України).

До числа близьких родичів також належать діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування. Відповідно до ч. 3 ст. 52 Конституції України, ст. 24 Закону України “Про охорону дитинства” від 26 квітня 2001 р., ст. 8 Закону “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” від 13 січня 2005 р. їх піклування покладається на державу. Держава, відповідно до ч. 3 ст. 24 Закону “Про охорону дитинства”, розділу IV СК України передає таких дітей під опіку чи піклування, на усиновлення або влаштує на виховання в сім’ї громадян (прийомні сім’ї), в

будинки дитини, дитячі будинки, школи-інтернати, дитячі будинки сімейного типу на повне державне утримання, а також таких дітей можуть взяти у свою сім'ю будь-які особи (ст. 261 СК України) [26].

Законодавець, формулюючи диспозицію ст. 379 КК України, вдався до складного способу визначення усіх ознак цього злочину:

1. Законодавець чітко визначив, що злочин вчиняється шляхом завдання шкоди саме діяльності, пов'язаній із здійсненням правосуддя;

2. Шкода завдається опосередковано — шляхом умисного позбавлення життя суб'єкта здійснення правосуддя;

3. Життя суб'єкта здійснення правосуддя утворює соціально-правовий, законодавчо закріплений юридичний зв'язок з правосуддям.

Законність як діяльність суддів (суду) полягає в тому, що, вирішуючи спори (конфлікти) між особою і державою, особою й особою, між особою та іншими суб'єктами, здійснюючи контроль за діяльністю законодавця та органів державного управління, суддя ніяким чином не може бути пов'язаний ні владними, ні службовими, ні політичними й іншими функціями та обов'язками з іншими органами, наділеними владними повноваженнями. Як зазначав Ш. Монтеск'є, “не буде свободи, якщо судова влада не відокремлена від законодавчої та виконавчої” [27, с. 64].

Термін “правосуддя” є архаїчним, адже діяльність суду при розгляді справ та постановленні судових рішень може називатися, як слушно наголошує Н. В. Соболева, “лише як належне поняття, що має значну історію і є на побутовому рівні усталеним у свідомості людей. Правосуддя — це не просто вид державної діяльності, а спосіб реалізації судової влади — одна з інституціонально-конституціональних основ існування держави як **правового** явища” [28].

У правознавстві правосуддя розглядається у двох значеннях: як судова діяльність держави в особі її органів, що здійснюють цю діяльність, — судів, та як рішення суду, основане на законах і справедливості. Правосуддя не може належати владі, суду й суддям, оскільки є соціальною цінністю суспільства, що належить усім громадянам країни.

Невирішеним залишається питання щодо кримінально-правової охорони життя і діяльності помічників суддів, судових розпорядників, які є безпосередніми учасниками підготовки справ до судового розгляду або забезпечують проведення такого судового розгляду. Вважаємо, що вони також повинні визнаватися потерпілими від посягань на життя у зв'язку з виконанням спеціальних повноважень (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України).

На наш погляд, при дослідженні цієї проблеми слід виходити не з усталених підходів аналізу “місця” норм ст.ст. 348, 379, 400 КК України в розділах КК України, а враховувати безпосередні об'єкти, якими стосовно нашої проблематики є:

1) життя;

2) законна діяльність осіб, які виконують спеціальні публічні повноваження.

Саме враховуючи такі обставини, законодавець і сформулював диспозицію вказаних статей, оскільки без посягання на життя носія (суб'єкта) правовідносин, не буде заподіяно найбільш тяжкої шкоди тим соціальним цінностям, які охороняються ст.ст. 348, 379, 400 КК України. Не заподіявши шкоди першому об'єкту цих злочинів — життю, потерпілим (жертвам), винуватий не може посягнути на другий безпосередній об'єкт — їх законну діяльність (виконання спеціальних публічних повноважень).

Ми вважаємо, що термінопоняття “правоохоронні органи”, “органи по охороні громадського порядку”, “правоохоронна діяльність” тощо, які були сформульовані в радянські часи та визначали не лише назву державних органів (міліції, прокуратури тощо), але й використовувалися при назві дисциплін з курсу правознавства,

судоустрій, організація суду і прокуратури, суд і правосуддя тощо, з 1988 р. отримали назву “Правоохоронні органи в СРСР”.

Аналіз міжнародно-правових документів, зокрема Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., Кодекс поведінки службових осіб по підтриманню правопорядку (1979 р.), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 21 січня 2010 р. та ін. [29–31], дає підстави вважати за доцільне у науковому розумінні вживати таке визначення правового статусу осіб, життя та діяльність яких охороняється ст.ст. 348, 379, 400 КК України, — “спеціальні публічні повноваження з охорони правопорядку”.

Юридичні ознаки злочинів, що передбачені ст.ст. 348, 379, 400 КК України, мають спільні характеристики як за формою, так і за змістом й обсягом, до яких ми відносимо:

1) правовий статус осіб, які виконують спеціальні публічні повноваження з охорони правопорядку, визначено Конституцією та чинним законодавством України;

2) ці особи є носіями соціальних цінностей: життя як найвищої соціальної цінності та публічних повноважень;

3) єдиний механізм посягання на ці цінності, що проявляється в насильницькому позбавленні життя вказаних осіб або їхніх близьких родичів, що веде до припинення або зміни їх публічної діяльності;

4) термін “посягання” в контексті диспозицій ст.ст. 348, 379, 400 КК України є неконкретним та зайвим, оскільки не лише не узгоджується з нормами Загальної частини КК України, але і суперечить нормативно визначеним стадіям умисного злочину, не враховуючи стадію готування до злочину (ст. 14 КК України).

Єдиного переліку органів та інституцій, які науковці відносять до числа органів державної влади, правоохоронних органів, правозастосовчих та правозахисних ні на конституційному ні на законодавчому рівнях не визначені. Сучасне законодавство України, яким визначається статус державних органів, їхні функції та правові основи діяльності, постійно зазнає змін та доповнень.

Механізм злочинів, передбачених ст.ст. 348, 379, 400 КК України, характеризується активними умисними діями, які спрямовані на життя особи, яка виконує спеціальні публічні повноваження із застосуванням найбільш небезпечного насильства, наявністю особливо тяжких наслідків (вбивства або посягання на життя) та припиненням або зміною спеціальних публічних повноважень такої особи. Такі діяння ми розглядаємо як різновид найбільш тяжкого за своїми соціальними наслідками умисного вбивства (ст. 115 КК України). У силу цього використання терміна “посягання” у диспозиціях ст.ст. 348, 379, 400 КК України є некоректним та зайвим, оскільки не узгоджується з нормами Загальної частини КК України і суперечить нормативно-визначеним стадіям умисного злочину, відкидаючи стадію готування до вчинення злочину (ст. 14 КК України).

З метою посилення охорони та захисту об’єктів кримінально-правової охорони та удосконалення кримінально-правової норми (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України) “Умисне вбивство особи чи її близького родича у зв’язку з виконанням цією особою службового або громадського обов’язку” доповнити ст. 115 КК України частиною третьою такого змісту: “Умисне вбивство особи, яка виконує спеціальні публічні повноваження, або його близьких родичів”.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Текст] // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Текст] // ОВУ. — 2001. — № 21. — Ст. 920.
3. Европейская конвенция по возмещению ущерба жертвам насильственных преступлений (ETS № 116) (Страсбург, 24 ноября 1983 г.) [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_319.

4. Проект Закону про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди фізичним особам, які потерпіли від злочину : проект Закону України № 7303 від 27.10.2010 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38873.
5. *Игнатов, А. Н.* Некоторые особенности территориальной распространенности (географии) убийств в Украине [Текст] / А. Н. Игнатов // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали IV Міжнародн. наук.-практ. конф., присвяченої 95-річчю з дня народження професора М. В. Салтєвського (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.). — Одеса : Фенікс. 2012. — С. 95–97.
6. *Гріньова, Я. О.* Деякі аспекти вдосконалення кримінально-правової охорони життя людини [Текст] / Я. О. Гріньова // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України : матеріали Міжнародн. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20–21 травня 2011 р. / редкол. : Г. Є. Болдирев, А. О. Данілевський, О. О. Дударев та ін. ; МВС України. — Луганськ, 2011. — С. 403–406.
7. *Тростюк, З. А.* Окремі композитивні особливості диспозицій статей Особливої частини Кримінального Кодексу України [Текст] / З. А. Тростюк // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України : матеріали Міжнародн. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20–21 травня 2011 р. / редкол. : Г. Є. Болдирев, А. О. Данілевський, О. О. Дударев та ін. ; МВС України. — Луганськ, 2011. — С. 501–505.
8. *Дзюба, В. Т.* Концептуальні засади кримінально-правової охорони потерпілого, жертви, постраждалого [Текст] / В. Т. Дзюба // Альманах кримінального права : зб. ст. / відп. ред. П. П. Андрушко, П. С. Берзін. — К. : Правова єдність, 2009. — Вип. 1. — С. 191–217.
9. *Дзюба, В.* Проблеми визначення правового статусу осіб, які здійснюють спеціальні публічні повноваження [Текст] / В. Дзюба, В. Копанчук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — 2011. — № 87. — С. 110–114.
10. *Осадчий, В. І.* Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / В. І. Осадчий. — К., 2006. — 36 с.
11. *Кудрявцев, В. В.* Кримінально-правова охорона життя осіб, що є носіями судової влади, за кримінальним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / В. В. Кудрявцев. — Одеса, 2006. — 20 с.
12. *Давидович, І. І.* Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / І. І. Давидович. — К., 2007. — 20 с.
13. *Погорецький, М.* Про співвідношення джерел фактичних даних і джерел доказів у кримінальному процесі [Текст] / М. Погорецький // Право України. — 2009. — № 1. — С. 80–85.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651–VI [Текст] // ОВУ. — 2012. — № 37. — Ст. 1370.
15. Про прокуратуру : Закон України від 05.11.1991 р. № 1789–XII [Текст] // ВВР. — 1991. — № 53. — Ст. 793.
16. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076–VI [Текст] // ОВУ. — 2012. — № 62. — Ст. 2509.
17. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453–VI [Текст] // ОВУ. — 2010. — № 55/1. — Ст. 1900.
18. *Андрушко, П. П.* Об’єкт кримінально-правової охорони, об’єкт злочину, об’єкт злочинного посягання та об’єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення [Текст] / П. П. Андрушко // Адвокат. — 2011. — № 11 (134). — С. 5–11; № 12 (135). — С. 3–10.
19. *Фесенко, Є. В.* Злочини проти здоров’я населення та системи заходів, що забезпечують його охорону [Текст] : [монограф.] / Є. В. Фесенко. — К. : Атіка, 2004. — 280 с.
20. *Емельянов, В. П.* Терроризм и преступления с признаками терроризирования : уголовно-правовое исследование [Текст] / В. П. Емельянов. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. — 291 с.

21. *Фесенко, Є. В.* Цінності як об'єкт злочину [Текст] / Є. В. Фесенко // Право України. — 1999. — № 6. — С. 75–78.
22. *Андрушко, П. П.* Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика [Текст] : [навч. посіб.] / П. П. Андрушко. — К. : Юрисконсульт, 2006. — 342 с.
23. *Сенаторов, М. В.* Потерпілий від злочину в кримінальному праві [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / М. В. Сенаторов. — Х., 2005. — 20 с.
24. *Осадчий, В. І.* Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності [Текст] : [монограф.] / В. І. Осадчий. — К. : Атіка, 2004, — 336 с.
25. *Дідівська, Н. А.* Кримінальна відповідальність за умисне вбивство з метою приховати інший злочин або полегшати його вчинення [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / Н. А. Дідівська. — К., 2005. — 19 с.
26. *Логінова, М. В.* Питання законодавчого закріплення правового статусу особи, яка взяла у свою сім'ю дитину [Текст] / М. В. Логінова // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного права (Матвеевські цивілістичні читання) : матер. Міжнарод. наук.–практ. конф. (Київ, 10 листопада 2011 року). — К. : Алерта, 2012. — С. 282–285.
27. *Монтеск'є, Ш. Л.* О духе закона [Текст] / Ш. Л. Монтеск'є. — М. : Мысль, 1999. — 674 с.
28. *Собольова, Н. В.* Еволюція поняття “правосуддя” [Текст] / Н. В. Собольова // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. — Вип. 10. — Х. : Право, 2005. — С. 190–196.
29. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
30. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка : резолюция 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН от 17.12.1979 г. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_282.
31. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і протоколи до неї [Текст] // ОВУ. — 1998. — № 13; 2006. — № 32. — Ст. 270.

Надійшла до редакції 18.04.2013

Копанчук В. О. Уголовно-правовая охрана жизни и деятельности лиц, выполняющих публичные полномочия по охране правопорядка

Исследуется национальное и иностранное законодательство, которое направлено на уголовно-правовую охрану лиц, выполняющих публичные полномочия по охране правопорядка. Особое внимание уделено правовому статусу указанных лиц.

Ключевые слова: уголовное законодательство, уголовная ответственность, убийство, суд, правоохранительные органы, критерии, унификация.

Kopanchuk, V. O. Criminal Protection of Life and Activities of Persons who Perform Special Public Authority

The article examines the national and international legislation aimed at criminal-legal protection of persons performing special public authority for enforcement. Particular attention is paid to the legal status of these persons.

Keywords: criminal right, criminal responsibility, murder, court, law enforcement body, criteria, unification.

